

CONSIDERAȚII CU PRIVIRE LA DENOMINAȚIUNILE RELIGIOASE DIN BASARABIA ÎN SECOLUL AL XIX-LEA

Ion GUMENĂI

Universitatea de Stat din Moldova

Materialul prezentat este bazat atât pe surse istoriografice, cât și de arhivă ce vin să pună în discuție o serie de date privind apariția, soarta și numărul comunităților diferitelor denominațiuni religioase care au existat în Basarabia în secolul al XIX-lea. Tema investigației a fost aleasă nu întâmplător, deoarece acest subiect nu a fost temeinic abordat de către specialiștii în domeniu.

Cuvinte-cheie: *denominațiune, Basarabia, Imperiul Rus, molocani, subotnici, ștundiști, baptiști, scopiți.*

CONSIDERATION WITH THE BESSARABIAN RELIGIOUS DENOMINATIONS IN THE XIX CENTURY

The presented material is based on both the literature and archival materials and we intend to discuss a range of data on the occurrence, fate and the number of communities that were the denominations of Bessarabia during the nineteenth century. The topic was chosen, because, not every topic has already been elucidated to the satisfaction of the experts in the field.

Keywords: *denominations, Bessarabia, Russian Empire, molocans, Saturday Workday, stundists, Baptists.*

Problema privind comunitățile religioase, netradiționale, existente în Basarabia, datorită numărului mic pe care l-au avut la prima vedere, ar putea fi considerat un subiect mai puțin important. Totuși, cercetarea acestei probleme poate elucida, considerăm, o serie de probleme ce ar complini tabloul general al evoluției istorice a acestui spațiu pe parcursul segmentului de timp ales pentru cercetare. Mai mult, această problemă ni se pare interesantă și prin faptul că nici administrația țaristă și nicio serie de autori nu făceau deosebirea între denominațiunile existente, plasându-le sub un nume comun – acel de „rascol”, fiind în majoritatea cazurilor confundate sau intenționat incluse în curentul religios al ortodocșilor de rit vechi.

Informații mai complete cu referire la curentele religioase eterodoxe din Basarabia pot fi culese din rapoartele congreselor misionarilor ortodocși desfășurate în Basarabia începând cu deceniul opt al secolului al XIX-lea, din care rezultă că pentru acel moment în această regiune puteau fi depistați reprezentanți al unor astfel de curente religioase, cum ar fi: molocanii, ștundiștii, scopiții, baptiștii și șalopuții [11;15].

Cu toate că datele se referă la segmentul temporal ce încadrează ultimul sfert al secolului al XIX-lea, considerăm că acestea nu reflectă întocmai situația și existența diferitelor denominațiuni din Basarabia pe tot parcursul secolului al XIX-lea. Ne permitem să afirmăm acest lucru datorită faptului că o parte din aceste denominațiuni au fost atestate anume în ultimul sfert al secolului al XIX-lea. Astfel, după cum afirmă Avsentii Stadniții citându-l pe preotul Constantin Mihul, care se referă la baptiști și ștundiști ce sunt atestați în localitățile Cicimea și Spascoie populate preponderent de molocani, către 1875 între aceștia apare problema legată de botezul prin apă și ruperea pâinii la Euharistie, la care au reacționat reprezentanții societății baptiste din Tulcea, aici fiind trimis Dmitrii Petrov ce se dădea drept agent al unei oarecare societăți biblice americane. O parte din molocani au trecut la baptism, presviter al baptiștilor aici fiind ales Arhip Romanenco, iar diacon baptist fiind numit Semion Semigolov. Tot în Cicimea în 1885 a venit din satul Astrahanchi, gubernia Taurida, un oarecare ștund Iachimenco, care a botezat în râulețul din localitate 15 molocani, inclusiv copii (unul din principalele dezacorduri existente cu baptiștii), astfel fiind pus începutul ștundismului în Basarabia [15, p.345].

În același an 1875, în satul Danielfeld (Mologa) va fi botezată în stil baptist, de către Pieter Jathe, Caterina Horungeb, născută Talche. În următorul an vor mai fi botezate încă nouă persoane din aceeași localitate, astfel luând naștere încă un centru al baptismului, de data aceasta în ținutul Cetatea Albă [2].

Aproximativ în aceeași perioadă apar și primele comunități ale ștundiștilor și în Bender, denominațiune răspândită aici de către muncitorii care au fost aduși pentru construcția căii ferate Bender – Galați [11, p.257]*.

* Cât privește denominațiunea șalopuților, aceștia apar pe la începutul anilor 80 ai secolului al XIX-lea, constituindu-se în satele Volcineț și Șirăuții de Sus, ideile religioase ale acestora fiind propagate de către Iacov Bealic și Chiril Reaboi.

În cele din urmă, aceste două denominațiuni au avut în perioada ulterioară o oarecare popularitate în mediul coloniilor germane, de unde de fapt și-au racolat și susținători, îndeosebi baptismul, care a atras de partea sa ră-mășițele curentului religios al separatiștilor, despre care am vorbit în unul din articolele anterioare [1, p.303-304].

Și baptismul, și ștundismul, ajunse în coloniile germane dinspre regiunea Odessa, au creat unele probleme conducerii Bisericii Protestante, astfel încât problema privind activitatea misionară și readucerea credincioșilor săi la adevărata credință a fost tot mai des discutată, problema acestor denominațiuni și lupta cu ele fiind pusă în dezbatere chiar și la Sinoadele locale ale Bisericii Protestante ce s-au desfășurat la Chișinău [9, fila 14-65].

Cât privește celelalte denominațiuni, acestea sunt atestate mult mai devreme, practic odată cu intrarea Basarabiei în componența Imperiului Rus. Dintre acestea cele dintâi atestate documentar sunt molocanii, care au fost una dintre cele mai numeroase denominațiuni din Basarabia și care a persistat pe parcursul întregului secol al XIX-lea, precum și subotnicii, numiți în conformitate cu legislația imperială rusă și *жидовствующие*.

Apariția molocanilor în spațiul pruto-nistean se datorează, conform supozițiilor unor autori, transferării în regiunea Molochnye Vody, gubernia Taurida, a reprezentanților acestei denominațiuni, fapt ce are loc în 1823, când o parte din ei ajung de fapt și în Basarabia [16]. Această constatare, după părerea noastră, este însă greșită. Datorită materialelor de arhivă existente, putem stabili cu certitudine că momentul venirii acestora în teritoriul pruto-nistean este mult mai devreme și se datorează, după cum arată sursele documentare, invaziei lui Napoleon în Rusia. Din datele existente rezultă ca, sub presiunea realităților create, populația molocană, care era majoritară (fie din Moscova sau din guberniile învecinate), părăsește locurile băștinașe și se așează cu traiul și în Basarabia în perioada cuprinsă între 1812 și 1814. Aceleași date atestă că majoritatea molocanilor sunt veniți în această zonă anume în perioada indicată și nu sunt date care ar vorbi despre reprezentanții acestora în perioada anterioară războiului ruso-turc din 1806-1812 [10, p.46-54].

Depistarea sau, mai bine zis, apariția molocanilor (și anume – a celor din Bender) în vizorul poliției are loc în 1819. Cât de straniu ar fi, dar împotriva acestora nu au fost luate niciun fel de măsuri pasibile să reducă sau, mai bine spus, să elimine de la bun început această denominațiune din interfluviul pruto-nistean. Și în acest caz credem că din nou este vorba despre încălcarea principiului politicii religioase anunțat în întreg Imperiul Rus (conform acestuia, Biserica Ortodoxă era declarată dominantă, față de celelalte curente creștine statul își declara loialitatea, iar față de necreștini statul se poziționa ca fiind neutru) – aceasta pe de o parte, iar, pe de alta, ne confruntăm din nou cu o politică duplicitară, de această dată fiind vorba însă despre atitudinea față de diferite curente religioase, în diferite zone ale Imperiului Rus.

Deoarece nu s-au primit indicații, familiile molocanilor din Bender au rămas izolate până în 1826, când în acest oraș au fost depistați și subotnici. În cazul acestora, reacția autorităților centrale a fost promptă, fiind dispusă exilarea lor în Caucazul de Nord. În exces de zel, administrația locală a organizat și deportarea molocanilor împreună cu subotnicii. Însă, în momentul când majoritatea acestora erau deja în drum spre locul de exil, intervine dispoziția Ministerului Afacerilor Interne, prin care se cerea readucerea înapoi a molocanilor și reșezarea lor la vechile vetre, funcționarul care organizase exilarea molocanilor fiind nevoit să dea explicații în privința acțiunilor sale [5;7].

La prima vedere, de față e o greșeală a aparatului administrativ, și atât. Însă, cercetarea acțiunilor din întregul Imperiu cu referire la duhobori sau molocani (deși duhoborii și molocanii sunt secte diferite, în documentele din acea perioadă se afirmă: „духоборы, они же молокани”) conduce la alte concluzii. Ne referim în primul rând la circulara Consiliului de Stat din 10 aprilie 1811, prin care se dispunea că acei molocani care se vor face vinovați de încercări de convertire la credința lor să fie exilați, în conformitate cu hotărârea Senatului din 31 iulie 1802, în gubernia Arhanghelsk, ținutul Kolsk; adepții acestei secte, care nu vor dori să se dezică de ea, să fie exilați în gubernia Taurida, regiunea Molochnye Vody; și unii, și alții să fie puși sub supravegherea administrației locale, astfel încât respectivii să nu-i influențeze pe cei din jur; copiii acestora care nu au atins vârsta de 15 ani să fie repartizați în conformitate cu părerea Consiliului de Stat: băieții – în școlile de garnizoană din armată, iar fetele – la mănăstiri. Acestea din urmă trebuie să fie ținute în mănăstire până la adoptarea ortodoxiei, după ce pot să se reîntoarcă la rude sau să fie aranjate potrivit statutului lor social [13, № 24590].

Urmează dispoziția Comitetului de Miniștri din 27 ianuarie 1812, prin care se interzicea ca membrii acestor culte religioase să fie aleși în organele de administrație orășenești, aceștia urmând să fie înlocuiți numai cu ortodocși [13, №25529]. Câțiva ani mai târziu, la 6 februarie 1816, este emisă o nouă directivă a Comitetului de Miniștri, prin care toți duhoborii din rândurile cazacilor de pe Don trebuiau strămutați în regiunea Caucaz [14, №126].

În fine, la 20 octombrie 1829 este emisă dispoziția Consiliului de Stat privind duhoborii, iconoclaștii, subotnicii și alte curente religioase considerate drept secte extrem de periculoase, ce cuprindea 12 puncte: 1. Toți numiții mai sus sectanți ce vor fi prinși în atragerea în aceste erezii și de asemenea în răzvrătiri și nelegiuiri împotriva bisericii și preoțimii ortodoxe să fie dați judecății. 2. Persoanele care s-au făcut vinovate de învinuirile de mai sus să fie trimise în armată în regiunea Caucaz, iar femeile și cei inapți pentru serviciul militar să fie trimiși acolo pentru trai. 3. Conducerea principală a Gruziei să distribuie locuri pentru trai acestor persoane. 4. Rascolnicilor sectelor numite, la cererea acestora de a se transfera în Caucaz, să li se accepte, iar în regiunea Novorosia acest lucru să fie oprit. 5. Cei care vor primi credința creștină în timpul judecății să fie reînțorși la locurile lor de trai. Cei care se vor converti la aceasta după ce vor ajunge în locurile stabilite să aibă dreptul de a se reîntoarce în guberniile interne ale Rusiei, cu dreptul de a alege locul de trai și de a fi scutiți de impozite pentru trei ani. 6. Celor înrolați în armată, dacă nu se vor converti, să nu li se dea nici concedii, nici liberare din armată. 7. Dacă se vor descoperi din nou duhobori printre cazacii de pe Don, să se procedeze cu ei ca și cu ceilalți. 8. Dacă cineva, după ce s-a convertit și întors la locul de trai ales, se va reîntoarce la erezia sa, să fie deportat în Transcaucazia fără dreptul de a mai reveni. 9. Despre punctele 2, 5, 8 conducerea gubernială este obligată să raporteze Ministerului Afacerilor Interne. 10. Capii și învățătorii acestor secte nu se vor supune acestor legi, ci vor fi judecați după legile ce se referă la ucidere și sinucidere. 11. Aceștia să nu fie folosiți în organele de administrație acolo unde sunt ortodocși. 12. Deoarece reșezarea acestora în gubernia Novorosia a fost oprită, din cele 79 mii de desetine de pământ date pentru populare să li se lase câte 15 desetine de fiecare suflet pentru cei deja stabiliți în zona respectivă, restul să fie reîntoarse în fondul de stat [14, №4010].

Cele câteva acte enumerate relevă poziția extrem de dură a administrației țariste față de molocani în interiorul Imperiului, lucru ce nu poate fi atestat în Basarabia. Aici, după părerea noastră, aceștia, în viziunea aceleiași administrații, urmau să întărească elementul slav, loial puterii imperiale. Considerăm că numai astfel poate fi interpretată atitudinea protectoare a puterii față de molocani, atitudine ce poate fi apreciată ca fiind chiar în detrimentul Bisericii Ortodoxe Ruse.

Altfel, credem că respectivii ar fi avut soarta subotnicilor, împreună cu care au fost consemnați și care au fost exilați fără de nicio excepție în Caucaz, în cazul în care nu au dorit să accepte sau, mai bine spus, să se convertească la ortodoxie. Și întradevăr, după acest episod o comunitate a subotnicilor în Basarabia nu mai este atestată documentar, reprezentanții acestor denominațiuni fiind atestați la nivelul unităților în catagrafiile populației organizate de administrația țaristă în perioada segmentului cronologic cercetat.

Cât privește molocanii, cu toate că numărul acestora a fost nu atât de mare, totuși comunități ale acestora s-au constituit și au existat în toată perioada cercetată. În primul rând, printre obștile molocanilor se remarcă cele din orașele basarabene, cum ar fi: Akkermanul, Chișinăul, Benderul. Este evident că componența numerică a acestora varia de la caz la caz în dependență de anumiți factori. Astfel, în Akkerman către 1842 se numărau 304 molocani, iar către 1856 numărul acestora scade până la 90, în Chișinău însă din 1853 și până la 1868 numărul acestora crește de la 41 la 118, ca, de fapt, și în Bender, unde în același segment de timp se înregistrează o creștere de la 223 la 292 [16]. Este evident că molocanii au locuit în Basarabia nu doar în mediul urban, astfel încât în 1825 reprezentanții acestei denominațiuni din gubernia Cursc înființează localitatea Spascoie, iar în 1840 cei din Tambov înființează satul Cicimea sau Strumoc [16]. Este evident că numărul localităților unde existau molocani nu se reduce numai la acestea.

Deci, practic vorbind, spre deosebire de subotnici, care pentru religia lor erau exilați în Caucaz, molocanii, cu toate opresiunile din partea autorităților țariste, în Basarabia, spre deosebire de restul Imperiului, au cunoscut o evoluție (dacă putem spune așa) mult mai favorabilă, obștile acestora crescând ca număr și ca număr de membri inclusiv.

Este evident că aceștia, ca și în cazul ortodocșilor de rit vechi, nu erau lipsiți de supraveghere atât din partea organelor de forță (cum ar fi poliția), cât și din partea Bisericii Ortodoxe.

În momentul în care reprezentanții acestor comunități își depășeau atribuțiile intervenea puterea de stat. Iar depășirea atribuțiilor în primul rând se manifesta, din punctul de vedere al autorităților de stat, la propagarea doctrinei lor religioase, sau, ceea ce era considerat și mai grav, la convertirea ortodocșilor în molocanism. Detaliile le găsim în procesele-verbale rezultate din interogatoriile membrilor comunităților molocane.

Așa este, de exemplu, cazul locuitorilor orașului Chilia. Conform Raportului din 18 decembrie 1837 către Dimitrie Sulima, arhiepiscopul Chișinăului și Hotinului, în anul 1836 staroverul Pantelei Vitol a fost convertit

de către locuitorul Chilieii Nichita Galițev la religia acestuia. De asemenea, Vitol s-a căsătorit cu Maria Sevastianova, cu care nu a fost cununat. Galițev i-a ținut doar icoana și i-a citit niște rugăciuni, prin aceasta considerându-se că cununia a avut loc. Din același protocol se desprinde că Maria este fiica unor părinți ortodocși (грекородосийской веры), însă după ce a murit tatăl ei mama s-a căsătorit cu Tit Sevastianov, care era de religie molocan și care a impus-o și pe ea să treacă la această credință, iar acum respectiva dorește să revină la credința ortodoxă. Cât privește pe Nichita Galițev și soția sa Xenia, aceștia de asemenea au recunoscut ca au fost de credință staroveră și s-au convertit la curentul molocan, dorind și ei acum să revină la ortodoxie [3, f.1-6v].

Deci, aceste informații denotă că, de fapt, comunitatea sau obștea molocană era constituită din reprezentanți ai etniei ruse, schimbările și convertirele de asemenea efectuându-se la același nivel al aceleiași etnii, fapt reconfirmat și de restul informațiilor existente.

Alte informații cu referire la molocani, precum și la metodele de combatere a acestui curent religios din partea Bisericii oficiale, se referă la anul 1839, când Instanța de judecată de la Chișinău pune în discuție un dosar legat de obștea molocanilor. Din acesta rezultă că unul din reprezentanții acestei comunități, Fiodor Mihailor, a fost exilat în 1833 în Caucaz, de unde a fugit și în 1839 a revenit în Basarabia, la Chișinău, unde la acel moment locuiau în jur de 60 de molocani. În fruntea respectivei societăți se aflau Constantin Ivanov și Ivan Șliuhin, în casele cărora molocanii organizau adunările lor religioase. În acel moment în capitală se aflau și mentorii molocanilor Luchian Petrov din Akkerman și Leon Leonov din Bender.

Fiind acuzat de poliție că propagă ideile molocane, Ivan Șliuhin l-a anunțat pe Dimitrie Sulima, care, la rândul său, l-a îndreptat pe acesta către inspectorul seminarului teologic și în același timp egumen al mănăstirii Curchi, Alexandru, pentru a-l avertiza și a-i explica adevărata credință, în vederea trecerii la ortodoxie. Cu toate acestea, peste o lună numitul egumen informează Consistoriul Duhovnicesc cu privire la faptul că Ivan Șliuhin sub nicio formă nu a dorit să se alăture credinței ortodoxe. Drept rezultat, însuși arhiepiscopul Chișinăului și Hotinului intervine, capul molocanilor din Chișinău fiind invitat din nou spre discuție cu privire la adevărata credință; rezultatul a fost însă același [12, p.24].

Ca urmare, Dimitrie Sulima poruncește Consistoriului ca în cazul acestui molocan să se procedeze în conformitate cu legea. Același lucru s-a întâmplat și cu familia lui Ivan Șliuhin, cu care cluciarul bisericii catedralei Andrei Bogoliubschii și preotul acelui sobor Serghei Bandacov au dus convorbiri, cerându-i-se îndreptarea credinței. Însă, familia lui Șliuhin la fel a renunțat a se converti la credința ortodoxă. Acest proces a continuat și în timpul când arhiepiscop era Irinarh, urmașul lui Sulima, însă a fost suspendat în octombrie 1847, deoarece n-au fost constatate careva succese [12, p.25].

A fost atrasă atenția și asupra molocanilor din Akkerman și din Bender. Cu aceștia la fel s-a dus o serie de discuții, precum și s-au luat față de ei măsuri de reeducare, cu aplicarea lor fiind însărcinat la Bender protoiereul Nicolai Zaușchevici, iar la Akkerman blagocinul superior Ilarion Fialcovschii; ei însă au demonstrat că aceste metode sunt practic ineficiente [6].

Cât privește scopiții, aceștia apar pe teritoriul Basarabiei puțin mai târziu, începând a fi amintiți mai frecvent din deceniul patru al secolului al XIX-lea. Totuși, este de menționat că în perioada imediat următoare anexării Basarabiei, în 1814, au ost întocmit listele a 38 de persoane din Ismail care făceau parte din secta scopiților. Potrivit manifestului țarului din 30 august 1814, aceștia urmau să fie exilați înapoi în Moldova, la Iași, de unde venise împreună cu altă populație staroveră. 33 din numărul lor total au fost îndepărtați de pe teritoriul Basarabiei, aici rămânând deci numai cinci, pentru care a garantat Ivan Baranov [4, f.207-209].

Acest principiu, de exilare a scopiților în afara hotarelor, a fost aplicat o perioadă îndelungată de timp. O oarecare claritate în privința atitudinii față de comunitatea scopiților găsim în unul din rapoartele carantinului din Sculeni din 4 iulie 1835.

În conformitate cu acesta, în soluționarea problemelor legate de reprezentanții acestui curent religios autoritățile urmau să se conducă de hotărârea Comitetului de Miniștri, în care se arăta că pentru a evita pericolul ca acești oameni, care aduc mai mult rău decât folos (prin faptul că racolau pe alții în a lor sectă) și care s-au scopit ei înșiși pe sine, dacă au plecat peste hotare să fie reîntorși, iar celor de peste hotare să li se interzică a intra pe teritoriul Rusiei, imputându-li-se faptul că sunt scopiți. Dacă însă se va constata că respectivii s-au scopit atunci când se aflau pe teritoriul Imperiului Rus, atunci cu aceștia să se procedeze în baza hotărârii și a decretului imperial din 8 octombrie 1808 [8, f.8-9]. În conformitate cu prevederile acestei legi, toți scopiții care erau descoperiți în mutilarea lor urmau să fie dați în rândurile armatei, dacă aveau vârsta mai mare de

17 ani. În caz că respectivii erau de o vârstă mai mică, aceștia urmau să rămână în localitățile lor de baștină, sub supravegherea poliției, ca ulterior, la împlinirea vârstei de 17 ani, să fie recrutați în armată [13, №23294].

Aceeași legislație de fapt prevedea și judecarea reprezentanților respectivului curent religios pentru fapta săvârșită, după care urmau să fie escortați la fostele locuri de trai, unde aceștia de regulă reveneau la activitatea de misionar sau, ca și mai înainte, nu se supuneau autorităților țariste, așa cum rezultă, de exemplu, din scrisoarea conducerii oblastiei Oriol adresată conducerii oblastiei Basarabia. Din aceasta aflăm că după ce au fost judecați de către Judecătoria ținutului Iași, Nicolai Șalimov, fratele său Afanasii și alții, ajungând la locul de destinație, nu s-au comportat adecvat, fiind prinși a doua oară cu răspândirea ideilor propagate de secta din care făceau parte. Mai mult, au intrat în conflict cu preotul satului, afirmând că autoritățile oricum nu vor lua niciun fel de măsuri, după cum acestea nici nu le-au făcut nimic [8, f.95-95v]*.

Pornind de la aceste afirmații, pot fi constatate cauzele care determinau luarea unor măsuri de securitate maximă din partea organelor de administrație și poliție față de scopiți. Despre acest lucru aflăm din informația prezentată de către autoritățile carantinei din Lipcani, potrivit căreia la 6 august 1835 scopitul Grigorii Cuzimin Voloduev a fost trimis spre Chișinău. Conform dispoziției, acesta, precum și toți scopiții descoperiți, vor fi escortați dintr-un punct de destinație în altul sub o escortă solidă și vor fi dați din mână în mână sub iscălitură. În drum nimeni nu are dreptul să se apropie de respectivul pentru a se evita orice influență exercitată de acesta, precum și pentru a se exclude posibilitatea că va fugi. În cazul în care acesta va scăpa cu fuga, vinovatul va fi pedepsit aspru în conformitate cu legile în vigoare [8, f.1-12].

Totuși, în pofida măsurilor represive luate împotriva scopiților, se poate constata, după cum afirmă N.Popovschi, că în 1843 la Cetatea Albă au fost așezați cu traiul 32 de reprezentanți ai acestei denominațiuni. Nu cunoaștem cauzele exacte din care s-a luat o astfel de hotărâre și faptul care a permis o astfel de organizare a lucrurilor. Cunoscând legislația cu referire la reprezentanții acestui curent religios, precum și măsurile care erau luate de către administrație față de respectivii, inclusiv atitudinile adoptate la diferite niveluri ale conducerii, este greu a stabili care a fost totuși demersul logic pentru a permite existența și includerea Basarabiei, deci a unui nou spațiu, în rândul teritoriilor unde locuiau scopiții, clasificați, după cum este știut, de către Sfântul Sinod, ca fiind una dintre cele mai nocive secte de pe teritoriul Imperiului Rus. Totuși putem afirma cu certitudine că această denominațiune nu a putut racola în rândurile sale niciun reprezentant al populației băștinașe, deoarece, conform rapoartelor misionare, în 1894 în Basarabia locuiau 39 de scopiți repartizați în trei sate din ținutul Ismail, și anume: în Cișmea – 15 suflete, în Nicolaevca – 16 suflete și în Vasilevca – 8 suflete [11, p.249-250].

Dacă e să vorbim în general despre numărul reprezentanților diferitelor denominațiuni către sfârșitul secolului al XIX-lea, atunci vom indica următoarele cifre: în total reprezentanți ai diferiților sectanți în Eparhia Chișinăului se numărau 1454 suflete de ambele genuri, dintre care: a) *molocani* 1255 de suflete, dintre acestea în Chișinău locuiau 400 de suflete, în Bender 500 de suflete, în Akkerman până la 260 de suflete, în satul Cicimea, ținutul Ismail, peste 140 de suflete și în satul Spascoie, același ținut, 15 suflete; b) *ștundiști* 96 de suflete, dintre aceștia 14 locuiau în Bender, 30 în satul Cicimea, 41 în Spascoie și în satul Șagan 11 suflete; c) *scopiți*, în total 39 de persoane, care locuiau în trei sate din ținutul Ismail: în Cicimea – 15 suflete, în Nicolaevca – 16 suflete și în Vasilevca – 8 suflete; d) *șalopuții* locuiau în două localități din ținutul Hotin, și anume: în Volcineți – 30 de suflete și în Șirăuții de Sus – 8 suflete [12, p.250].

Datele și informațiile de mai sus demonstrează că atât lipovenii, cât și reprezentanții denominațiunilor amintite mai sus, duceau un mod de viață destul de activ, ceea ce ar însemna viață religioasă și de propagare a ideilor sale religioase. Din acest punct de vedere, credem că este important a stabili raporturile avute cu populația autohtonă – românească.

Bibliografie:

1. ARBORE, Z. *Basarabia în secolul al XIX-lea*. București, 1898. 420 p.
2. *Câteva precizări ale Comunității Baptiste din România* [Accesat 21.05.2013] Disponibil: <http://centruldeistoriesiapologetica.wordpress.com/2009/04/11/schita-istorica-capxic/>
3. Fond 208, inventar II, dosar 2136. În: Arhiva Națională a Republicii Moldova.

* De exemplu, în urma judecății efectuate de către Judecătoria de Iași la 6 iunie 1836, Gurie Govorov a fost trimis în gubernia Moscova, Rodion Ovseanikov, Achimii Lașcov, Pancrat Etihin și Cuzima Ivanov în Tula; Maxim Iachimov în Kiev; Mihail Drinov, Machei Zubcov, Evsei Șustov, Iacov Maclacov și Marco Iacovlev în Kursk. Mihail Dumirov a fost trimis în gubernia Harkov (fila 103-104).

4. Fond 2, inventar I, dosar 1264. În: Arhiva Națională a Republicii Moldova.
5. Fond 2, inventar I, dosar 620, 1071, 1074, 1545. În: Arhiva Națională a Republicii Moldova.
6. Fond 205, inventar III, partea I, dosar 491. În: Arhiva Națională a Republicii Moldova.
7. Fond 6, inventar I, dosar 75. În: Arhiva Națională a Republicii Moldova.
8. Fond 6, inventar II, dosar 865. În: Arhiva Națională a Republicii Moldova.
9. Fond 7, inventar 1, dosar 15. În: Arhiva Națională a Republicii Moldova.
10. GUMENAI, I. Molocanii din Basarabia. Originile și componența etnică. În: *Arhiva Moldaviae*, 2010, nr.1, p.46-54.
11. Извлечение из отчета Миссионерского комитета Кишиневской Епархии за 1893 год. În: *Кишиневские Епархиальные Ведомости*, № 16, 1894.
12. ПАРХОМОВИЧЬ, И. *Краткий исторический очерк противораскольнической миссии в Кишиневе с 1813 до 1910 года*. Кишинев, 1910. 129 с.
13. *Полное собрание законов Российской империи сь 1649 года. Печатано въ Типографии 2 отделения Собственной Его Императорского Величества Канцелярии*. Собрание 1. Санкт-Петербург. Печатано в Типографии 2 отделения Собственной Его Императорского Величества Канцелярии, 1825. Том 31.
14. *Полное собрание законов Российской империи, повелением Государя Императора Николая Павловича составлена*. Собрание второе, Санкт-Петербург. Печатано в Типографии 2 отделения Собственной Его Императорского Величества Канцелярии, 1830, Том 1, № 126.
15. СТАДНИЦКИЙ, А. Состояние раскола и сектантства в Бессарабии. În: *Кишиневские Епархиальные Ведомости*, № 9, 1888.
16. ТКАЧЕНКО, А.А. *Новые материалы по истории молокан Юга Украины: общины Бессарабии* [Accesat 12.04.2013] Disponibil pe <http://molokan.narod.ru/d/d1714.html>.

Prezentat la 12.06.2013